

ad Verbum

WWW.ADVERBUM.LV

2008. gada 29. augusts. Nr. 8.

Interesanta saruna valsts iestādē

Tiek veidoti un atbalstīti pat tādi termini, kas tiešām ir pretrunā ne tikai ar latviešu valodas likumbām, bet arī ar veselo saprātu. Tie paši *datņturi*

Marika VIDIŅA

S trādāju privātā uzņēmumā, tomēr ļoti bieži – pārāk bieži, lai vispār kāda darbība būtu iespējama, ir jāapmeklē valsts iestādes, aģentūras, pārvaldes utt. Man nepatīk iet uz valsts iestādēm pēc “izziņām”. Lielākoties tās jau atrodas kādā no valsts iestādēm. Es neredzu jēgu tās pārnēsāt no kabineta uz kabinetu vai nogādāt kopijas no iestādes uz iestādi, lai arī valsts nauda ne pa jokam tērēta visādām “e-rīgām”. Neesmu pieredzējis šīs tērēšanas pozitīvos rezultātus. Vēl aizvien ļaudis, svarīgām un noraidošām sejas izteiksmēm sēžot aiz dažādiem rakstāmgaldiem, sūta mani “no Poncija pie Pilāta”, turklāt tas vienmēr notiek arī manā darba laikā. Man ļoti nepatīk iet uz valsts iestādēm.

Tomēr nesen radu apstiprinājumu tam, ka katrai parādībai ir savi izņēmumi. Man vajadzēja lūgt palīdzību divās valsts iestādēs – Tieslietu ministrijas Valsts valodas centrā un Izglītības un zinātnes ministrijas Valsts valodas aģentūrā. Un biju patiešām pārsteigta – mani uzklaušāja! Ar mani ieinteresēti sarunājās! Un sarunas rezultātā tiešām palīdzēja risināt problēmas! Un, pats galvenais, – es izgāju no šīm valsts iestādēm pozitīvā noskaņā, man patika dzīve, mans darbs un galvenokārt šo iestāžu darbinieku attieksme. Mani iepriecināja fakts, ka mēs dzīvojam vienā valstī. Tādēļ gribēju uzzināt ko tuvāk par šo iestāžu darbības specifiku. Par to piekrita pastāstīt Tieslietu ministrijas Valsts valodas centra direktors Agris Timuška. Pirms uzsākam sarunu, citēju Merahu Mamardašvili: „Daudzas tikumiskās vai politiskās parādības būtībā ir valodiskas izcelsmes. Atceresimies to nepacietību, kura 20. – 30. gados lika neatkatoties traukties nākotnē, kas valdzinoši rēģojās pie horizonta. Daudzējādā ziņā uz šo nepacietību skubināja tieši valoda, kurā uz ātru roku bija “uzieti” un “izlietoti” jēdzieni, kas aizgūti no ārienes, bet iekšienē tā arī jēdzīgi neapgūti. Tiem pietrūka balsta to subjektu iekšējā attīstībā, kuri ar tiem operēja. Istenībā subjekti izlaida kaut kādus intelektuālus un garīgās attīstības momentus, bet valodā izrādījās visiem priekšā... Ar šo valodu mēs “paatrinājām” arī pašu realitāti. Tieši ar to mēs sniedzām sev atskaiti par notiekošo, bet notika bieži vien kaut kas šai valodai pilnīgi svešs. Šodien mums jāapzinās, lai cik divaini tas būtu, dažu mūs satraucošo tikumisko, sociālo un pat ekonomisko netaimību valodiskā iedaba.”*

Marika Vidiņa: – Ieskatījos jūsu vadītās iestādes mājaslapā, kurā izlasīju, ka piedalāties valsts valodas stratēģijas veidošanā. Kāda tad šajā jautājumā ir Latvijas stratēģija?

Agris Timuška: – Par stratēģiju var runāt galvenokārt Valsts valodas politikas pamatnostādņu kontekstā. Šāds dokuments savulaik ir izstrādāts un apstiprināts. Tas gan ir Izglītības ministrijas veidots un virzīts konceptuāls dokuments, kura tapšanā mēs esam iesaistīti tikai kā viens no izpildītājiem. Stratēģija veidojas no atsevišķu institūciju konkrētajiem uzdevumiem. Mūsu pamatuzdevums ir valsts valodas lietotāju tiesību aizsardzība, respektīvi, Valsts valodas likuma (likums Saemāi pieņemts 1999. gada 9. decembrī) ievērošanas uzraudzība un kontrole. Bez tā ir arī valodas kvalitatīvā aizsardzība, jo pie mums darbojas arī Latviešu valodas ekspertu komisija, kas nepieciešamības gadījumā izstrādā un kodificē jaunās literārās valodas normas.

– Jūsu darbības virzienus minētajā lapā izsaka darbības vārdi: reglamentē, kontrolē, aizsargā, skaidro, sadarbojas. Kas tad tieši jūsu iestādes darbā ieņem plašāku vietu – kontrolēšana vai aizsargāšana?

– Ja tā uzskatītu pilnīgi visus mērķus, tad 90% darba apjoma aizņem kontrole. Pie mums strādā 17 valodas inspektori, kas darbojas visā Latvijā. No tiem Rīgā ir seši un katrs savā reģionā pārbauda likuma ievērošanu. Tas attiecas gan uz valodas lietošanu publiskās informācijas sfērā – ielu reklāmas un tml. teksti, protams, visa apkalpojošā sfēra, valodas lietojums veikalos, komunikācija starp pārdevēju un pircēju – par to arī saņemam visvairāk sūdzību. Protams, veicam pārbaudes arī pēc pašu iniciatīvas. Daugavpilī pašlaik ir trīs inspektori, salīdzinot ar Rīgu – puse no inspektoru skaita. Valodas situācijai Daugavpilī tas, protams, nav pietiekami. Nākotnes cerības saistām ar vēl kādu kapacitātes nostiprināšanu un palielināšanu, tur var būt dažādi risinājumi un varianti, bet vismaz tieslietu ministram tā pašlaik ir prioritāte.

– Esmu lasījusi, ka tieslietu ministrs Gaidis Bērziņš atbalsta Valsts valodas centru un Valsts valodas aģentūras apvienošanu. Kādēļ tāda ideja?

– Tā ir Tieslietu ministrijas darba grupas ideja. Darba grupā tika izskatīti vairāki varianti, kā uzlabot vienas un otras institūcijas darbu. Viens no variantiem bija Valodas centru pievienot Naturalizācijas pārvaldei, mainot visus tās uzdevumus un funkcijas. Sākotnējā doma ministram bija ieverojami samazināt Naturalizācijas pārvaldes darbinieku skaitu, bet to neatbalstīja koalīcijas partneri. Tādēļ tagad tiek piedāvāts šāds variants, bet ir vēl trešais – neapvienot centru ar aģentūru, bet nostiprināt centra kapacitātes, būtiski palielinot gan finansējumu, gan darbinieku skaitu. Valodas aģentūras galvenais uzdevums ir valodas kvalitatīvā attīstība – attīstības veicināšana, atbalsts projektēm, konsultēšanas darbs. Tomēr pašlaik dominē tāds viedoklis – labāk mazāk šauri specializētu institūciju, labāk vienu lielu, jo tā būtu iespējams kaut ko ietaupīt. Tāpēc jau arī šķiet loģiski, ka, spēkus apvienojot, varētu kaut ko darīt kopīgi – var

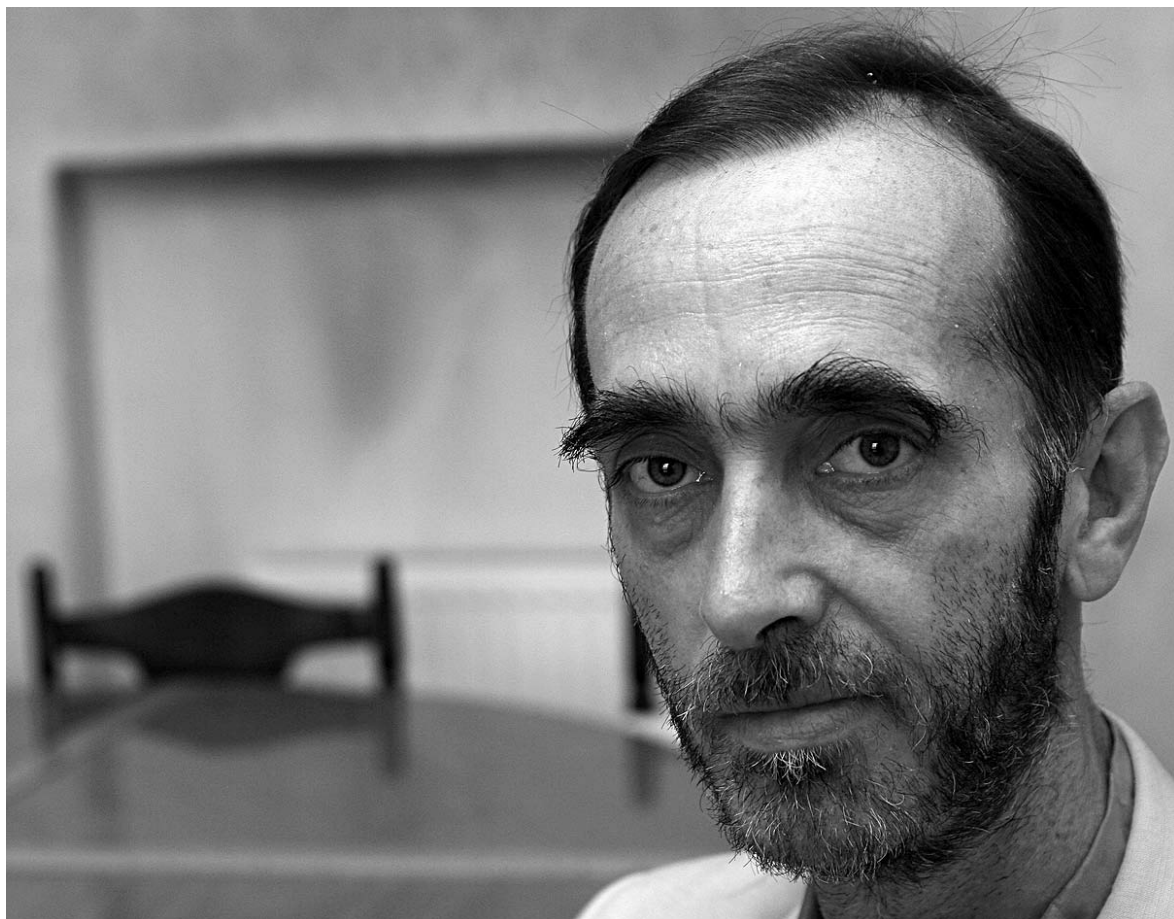

Foto: Andra KRANUZE

Agris Timuška: “Pašlaik dominē viedoklis – labāk mazāk šauri specializētu institūciju, varbūt labāk vienu lielu, jo tā būtu iespējams kaut ko ietaupīt. Bet istas pārliecības par to man diemžēl vēl nav. Kāpēc gan nevarētu efektīvi atbalstīt gan vienu, gan otru iestādi?”

jau būt, ka tā būs efektīvāka darbība. Bet istas pārliecības par to man diemžēl vēl nav. Kāpēc gan nevarētu atsevišķi atbalstīt gan vienu, gan otru iestādi?

– Jūs sacijāt: cerība uz kontroles kapacitāšu kāpināšanu. Bet varbūt varam cerēt, ka Latvijā pastāvīgi dzīvojošiem cilvēkiem zināt latviešu valodu ir loģiska norma?

– Protams, ka popularizējošā un veicinošā funkcija ir ļoti svarīga. Tas jau nav tikai centra vai aģentūras uzdevums, ir vairākas iestādes, kas var un kam vajadzētu nodarboties ar valodas popularizēšanu. Tā pati Latviešu valodas apguves valsts aģentūra, kas nodarbojas ar pieaugušo apmācību.

– Visvaldis Lācis, piesaucot kataloniešu valodas aizsardzību, apgalvo, ka valstī vajadzētu 130 valodas inspektorus. Vai jums arī tā šķiet?

– Par skaitu var diskutēt, bet jūtam palielināt to vajadzētu gan. Protams, attiecīgi vajadzētu pastiprināt arī šo pozitīvo, integrējošo funkciju – valodas popularizēšanu, bet kontrolei tomēr ir jābūt pienācīgā līmenī.

– Vai jūs tiešām ticat, ka cilvēki, kas uz neilgu laiku atbraukuši strādāt kādā kapacitātē, kurā laikiem jau mūsu uzņēmējiem ir nepieciešami, pēc darba to vien darīs, kā mācīsies valodu, kuru aizbraucot visdrīzāk atkal aizmirsīs?

– Pieņemt jau var un prasīt var, bet tad attiecīgi jānodrošina iespējas. Es uzskatu, ka tas nav neizdarāms. Tad valstij vai uzņēmējiem arī kaut kas ir jāiegulda. Var jau sprast argumentu, ka Latvijā tam ekonomiski neesot gatava. Tā tas mums līdz šim ticis skaidrots. Bet istermiņa viesstrādniekiem, ja viņi ne uz ko vairāk nepretendē, protams, šim prasībām nav liela pamata. Jau tagad būtiski atšķiras prasības tiem, kuri vēlas strādāt valsts iestādēs, privātajā sfērā vai kandidēt uz pastāvīgās uzturēšanās atļaujām.

– Pirms prasām valodas zināšanas no cittautiešiem, vai nevajadzētu sakārtot dažas kļedzošas valodas piesmiešanas parādības publikajā telpā? Piemēram, latviešu valodas tītri TV 1000 un 1000 Premium? Tur taču nav neviena teikuma, kas atbilstu elementāriem latviešu valodas gramatikas likumiem.

– Jā, te nu diemžēl mēs neko darīt nevaram, jo ir noteikts, ka šajā sfērā – televīzijā, radio – visu kontrolē Radio un televīzijas padome. Tā ir tikai viņu kompetence. Viņiem ir zināmas problēmas ar šo lietu izskatīšanu, tādēļ reāli ir tā, kā ir. Protams, nav svariģi, vai tie ir Latvijas uzņēmēji vai nē, ja viņi raida Latvijā, tad uz viņiem likuma prasības attiecas. Bet tas ir Radio un televīzijas padomes uzdevums – viņus vest pie prāta, tā teikt.

– Man jau tas šķiet divaini, un tas vērojams visās jomās, ka mūsu mazajā valstī pastāv šī pilnīgā nespēja vienā nozarē darboties saskaņoti un lietas sakārtot, pat ja tas “cits”, kam par to teikšana, kaut ko principiāli negrib vai nedara.

– Tā jau nav, ka nevarētu to atrisināt. Protams, var un vajag. Bet tāda nu diemžēl ir pašreizējās Radio un televīzijas vadības attieksme...

– Divaini, Kleckina kungs taču ir pasniedzējs jaunajiem žurnālistiem...

– Nu jā, bet valodas jautājumos – diezgan liberāls. Un padomes sastāvs arī tāds, ka *Tēvzemes un brīvības* pārstāvji tur ir mazākumā un arī nespēj ietekmēt šos lēmumus.

– Nesen Rīgā notika konference, kurā speciālisti sprieda par tulkošanas problēmām ES kontekstā. Vēlreiz pārliecinājāties, ka gan te, gan Briselē ļoti pietrūkst labu profesionāļu un latviešu valoda var zaudēt savu statusu, un nāksies izlīdzēties ar tulkojumiem citās valodās. Tāpat praksē esmu novērojusi, ka jauno tulku

problēma ir tieši vājās latviešu valodas zināšanas. Kā to izskaidrot?

– Te ir vismaz divi iemesli. Latviešu valodas mācīšana skolā un attiecīgi arī augstskolā nav pietiekami augstā līmenī, bet otra lieta ir tieši terminoloģiskā puse. Tiek veidoti un atbalstīti pat tādi termini, kas tiešām ir pretrunā ne tikai ar latviešu valodas liku-

Ūdens kustēšanās

Vai tu gribi kļūt vesels?

Modris PLĀTE

Pēc tam bija jūdu svētki, un Jēzus nogāja uz Jeruzalemi. Jeruzalemē pie Avju vārtiem ir peldvieta, kuru ebreji sauc Bētzata, ar piecām kolonādēm. Tajās gulēja daudz neveselu, aklu, tizlu, izkaltošu. Tur bija kāds vīrs, kurš bija nevesels jau trīsdesmit astoņus gadus. Jēzus, redzēdams viņu gulošu un zinādams, ka tāda stāvoklī viņš jau ir ilgu laiku, tam jautāja: “Vai tu gribi kļūt vesels?” Slimais viņam atbildēja: „Kungs, man nav cilvēka, kas mani ienestu ūdenī, kad tas tiek sakustināts, bet, kamēr es tur nokļūstu pats, cits nokāpj pirms manis.” (Jāņa 5:1–7)

Droši vien kādreiz esam dzirdējuši izteikumu: uz kaut ko gaidīt kā uz ūdens kustēšanos. Parasti ar to mēdz apzīmēt ilgu un bezcerīgu, bezjēdzīgu gaidīšanu. Lūk, šis notikums ar cilvēku, kas gaidīja ļoti ilgi, 38 gadus – tā varētu būt puse mūža. Pusi mūža veltīgi gaidījis uz izdziedināšanu. Šis sižets ir pazīstams arī mums, mūsu izjūtās, pārdzīvojumos un pieredzē. Jo droši vien katram, varbūt ir izņēmumi, bet man šķiet, ka gandrīz katram ir redzamas un vēl daudz vairāk neredzamas kaites, vainas, kompleksi un atkarības, kas paralīzē, kas neļauj brīvi kustēties, kas neļauj brīvi justies. Varbūt – neļauj brīvi domāt, neļauj brīvi dzīvot. Kaites, vainas, kompleksi, vairāk neredzami nekā redzami, kas mūs dara dažā ziņā nespējīgu un nevarīgu. Un tā gadiem ilgi. Nevarīgs ķermenis, bet droši vien arī ilgos gados samezglotu pretrunu, neatbildētu jautājumu pilna dvēsele.

To visu mums atklāj Jēzus pārsteidzošā uzruna. “Ko tu gribi?” Viņš saka: “Vai tu gribi vesels kļūt?” Pirmajā brīdī tas mūs izbrīna, pārsteidz, jo ko gan citu lai slimais gribētu! Un tomēr, nav tik vienkārši, kā šķiet, burtiski lasot, jo gadiem ilgi nesta kroplība uzliek zīmogu arī dvēselei. Jēzus jautā, bet slimais jau uz viņa jautājumu neatbild. Slimajam ir svarīgi pateikt, izsacīt kaut ko citu: “Man nav neviena cilvēka.” Tas skan tik rūgti un tik patiesi arī tagad, kaut visādā ziņā sociāli un medicīniski mēs droši vien esam nesalīdzināmi labāk aprūpēti nekā toreiz, bet – man nav neviena cilvēka. Tas nekas, ka tāpat kā šis slimnieks, ārēji esam allaž ļaudis, allaž burzmā, drūzmā. Ka ap mums ir tik daudz cilvēku, tomēr tai pat laikā nav neviena. Arī šo izjūtu mēs pazīstam, vai ne? Nav neviena, kas tieši mani pieņemtu vai saprastu, kuram interesētu tieši manas problēmas, kurš gribētu un prastu tieši man palīdzēt. Nav neviena.

Un tāpēc slimais, bet nu jau varbūt mēs varam likt domzīmi un sacīt – arī mēs, šādā ziņā gadiem ilgi gaidām uz brīnumu, uz parādību, uz laimīgu gadījumu. Gaidām uz iejaukšanos no ārpusē. Kāds atnāks, kāds nokritis kā no debesīm, kāds beidzot pažēlos. Kāds sakustinās mūsu dīķus, tos sastāvējušos ūdeņus. Kāds pieceļ, kāds aiznesīs. Kāds darīs mani veselu. Citiem vārdiem: kāds atnāks un nokārtos manu izjūkošu vai pusizjūkošu dzīvi. Un

mībām, bet arī ar veselo saprātu. Tie paši *datņturi* un daudzi citi. Varētu jau atstāt angļu terminus ar latviešu galotnēm. Praktiski jau tā arī notiek. Skaitās sarunvalodas elements un stils, bet tā ir vieglāk uz-

tvērt. Man jau šķiet, ka skolā, kopš izglītības sistēma ir radikāli mainīta un pieņemti angļu standarti, ir problēmas ne tikai ar latviešu valodas apguvi, bet lielāko daļu priekšmetu. To noteikti varētu labot, ja Izglītības ministrija šādu ieceri atbalstītu. Mēs varam tikai rosināt. Tiešām būtu sistēma jāpārskata. Citos priekšmetos jau nav labāk, tikai to tik viegli nepamana, piemēram, matemātikā māca tikpat slikti un aģārnī kā latviešu valodu.

Man šķiet, ka šī problēma ir saklausīta, ka tieslietu ministram tas arī ir skaidrs, tāpēc viņš pašlaik īpaši aktīvi darbojas. Ir jauna iestāde – Valsts valodas komisija Valsts prezidenta paspārnē, arī viena no organizācijām, kam ir tiešs uzdevums rūpēties par valodas nākotni, bet, ņemot vērā viņu īpašo statusu un darbības īpatnības... Nu jā, pašlaik tie ir ieteikumi, kurus var īstenot, var pieņemt, bet diemžēl var par tiem arī neliekties ne zinis.

– Vai noteikošais valsts valodas jomā ir atkarīgs tikai politiskiem spēkiem, kas atrodas pie varas?

– Uzskatu, ka nē. Manuprāt, pirmkārt no vadošajiem valodniekiem un pārējiem inteliģences pārstāvjiem. Tikai kopumā jāveido pozitīva attieksme. Jāpilnveido valodas politikas programma, paceļot to nacionālo prioritāšu līmeni. To neveiks kāda iestāde vai organizācija, bet tik tiešām visi kopā – visas par valodu atbildīgas iestādes kopā.

– Un kāda ir sadarbība?

– Samērā laba. Mēs, protams, visvairāk konsultējamies ar Valodas aģentūru, bet nepieciešamības gadījumā arī ar Tulkošanas un terminoloģijas centru, ar Izglītības satura eksaminācijas centru, arī ar Valodas apguves aģentūru – sadarbība tiešām notiek.

– Lai jums veicas! ■

*Merabs Mamardašvili *Domātprieks*, Rīga: *Spektrs*, 1994

tā viņš, tā mēs gaidām gadiem, pusmūžu, varbūt pat mūžu un tik bieži veļti.

Un tad vēl viena lieta šajā stāstā. Ūdens kustēšanās brīnumus jau neattiecās uz visiem. Tikai uz to, kas paspēja pirmais. Uz to, kas nežēlīgā konkurencē paspēj pirmais. Citiem vārdiem, arī šajās norisēs – cik negaidīti, bet tā taču ir patiesība, labumu iegūst ātrākie, veiklākie, manīgākie. Mūsdiens, protams, bagātākie jeb nodrošinātākie. Bet es? Bet mēs? Mēs tik daudzi tādi nespējam būt – nedz ātri, nedz veikli, nedz manīgi, nedz nodrošināti. Stipro elkoņu sacensībā mēs daudzi vienmēr zaudēsim.

Bet, lūk, tuvojas Jēzus. Tas, kurš apstājas vispirms ne jau pie taisnajiem un pareizajiem, ne jau pie gudrajiem un spēcīgajiem, ne pie tiem, kas sēž vienmēr pirmajās rindās. Viņš pazīst mūsu bezcerību, mūsu bezcerības gadus, viņš zina mūsu nevarības un nespēka nastas, viņš redz mūsu izmisuma pūlībus, bet vairāk, viņš zina mūsu nebrīvības, mūsu paralīzes cēloņus. Un tad viņš modina mūsos pašos kaut ko dziļi apslēptu, snaudošu, aizmirstu. Modina jautādams: vai tu gribi kļūt vesels? Vai tu gribi? Varbūt es vairs negribu, ziniet! Esmu pieradis. Ilgos gados esmu aptvēris, ka būt slimam dažreiz savā ziņā ir izdevīgi. Varu allaž žēloties un sūdzēties citiem, varu pieprasīt sev privilēģijas un īpašas tiesības, jo esmu tik slims un nevarīgs. Varu vainot apkārtņi, apstākļus, līdzcilvēkus. Varu prasīt sev saudzējošu režīmu. Pats galvenais – man nav jāuzņemas tas viss, kas veselajiem: rūpes, darbs, pienākums, atbildība, ikdiens.

Vai otrs variants: vai tu gribi vesels kļūt? Varbūt jā, bet ar mēru, ar mēru. Tā sakot, tikai ķermeņa robežās. To gan gribu. Tikai fizisko kausu robežās. Manas dvēseles kaites? Nē, sev es tādas nesaredzu. Pie sevis es tādas neatzistu. Tur man vajadzīgs nekādu satricinājumu. Tāpēc labāk meklēšu kādu burvi, šamani vai vēl kaut ko. Jēzus tāds nav. Viņš lūkojas mūsos daudz dziļāk. Viņš saka: celies, ņem, ej, staigā pats! Pats! Negaidi un neceri, ka eņģelis no debesīm parādīsies! Negaidi un neceri, ka tevi kādi citi aizvilks, aizstieps, aiznesīs. Un neapsūdzi citus un nežēlojies, iedrošinies pats! Dievs ir tepat. Dievs ir tevī, šeit, pie tevis ir tas, kas tevi saprot, tas, kas tevi saprot arī tad, ja patiešām nav neviena cilvēka. Tas, kurš tevi mil tādu, kāds tu esi. Bet tu vari kļūt citādāks. Tu vari! Celies, ej, ņem, staigā, dari, uzdrošinies, riskē! Sper pirmo soli. Jēzus kustina, nē, ne ūdeni, bet dvēseli. Nodod sevi pilnā Dieva pārziņā un tad ņem savu gultu, tas ir, savu ikdienu, savus pienākumus, savu krustu. Bet tagad tev būs citi mērķi, nevis gaidīt uz brīnumu.

Tā pie netirā diķa šis stāsts iesākas. Kur tas beidzas? Celies, ņem, staigā pats! Un vispirms pats aizej uz dievnamu. Tur lai sākas tava brīvība. Tur, kur svētnīca. Nekonkretizēsim. Tur, kur svētums, tur, kur tava svētā vieta. Vai tu to gribi? Šādu sakustinājumu sevi. Vai tu gribi mēģināt un uzdrošināties, un riskēt? Vai tu gribi darīt kaut ko pats? Pats ar to, kas ir tevī? ■